

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ФОРМУВАННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

У статті розглядаються інноваційні методи навчання, їх різновиди та особливості використання у формуванні екологічної свідомості учнів на уроках географії у ЗНЗ. Характеризується практичне застосування інноваційних методів як на уроках різних типів, так і в позакласній роботі з географії.

Стрімке втручання людини в природні процеси обумовило реальну загрозу існуванню навколишнього середовища. Зі сторінок багатьох журналів, газет, книг не сходять слова «екологічна криза», «екологічні проблеми», «екологічна політика» і т.ін. Екологічна ситуація в сучасному світі є тривожною не тільки тому, що людина більш усвідомлює можливість катастрофічних порушень екологічної рівноваги, а й тому, що вихід із ситуації, яка склалася, вимагає суттєвих соціальних і економічних змін, величезних капіталовкладень, позитивних вирішень багатьох військово-політичних питань, об'єднання зусиль усього людства.

Для вирішення екологічної проблеми використання тільки досягнень науково-технічного прогресу недостатньо. Велика зацікавленість суспільства цими проблемами і оцінка стану навколишнього середовища переконують, що охорона природи на сучасному етапі є справою не тільки спеціалістів різних галузей знань, а й кожної людини [1].

Тому екологічне виховання повинно здійснюватись з раннього дитинства. У системі освіти воно повинно носити риси безперервного і цілеспрямованого процесу, мета якого – зробити кожну людину екологічно грамотною.

У загальноосвітній школі екологічне виховання носить міжпредметний характер і розглядається з точки зору спеціфіки викладання багатьох предметів: природознавства, географії, біології, хімії і т. д. Але шкільна географія порівняно з іншими навчальними дисциплінами відрізняється найбільшою екологізацією. У шкільній освіті курс географії – єдиний предмет, який розглядає екологічні проблеми на трьох рівнях: глобальному, регіональному і локальному на основі краєзнавчого підходу. Не менш важливим є і те, що він містить матеріал оцінювального характеру. Такий підхід є важливою складовою цілісного процесу виховання екологічної свідомості. Екологічна освіта й виховання нерозривно пов'язані з викладанням географії, тому що вона є важливим і необхідним елементом у формуванні ставлення людини до навколишньої природи,

---

* © Тонка Ю.В.

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

світу, до людини й суспільства в цілому.

Працюючи в даному напрямі за новітніми технологіями, учитель повинен спиратися на сутність інтерактивного навчання, яке здатне забезпечити активну взаємодію всіх учнів під час групової роботи. Така форма роботи забезпечує рівноправність учня і вчителя, й ефективно сприяє формуванню цінностей, навичок і вмінь, створенню атмосфери співпраці, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером учнівського колективу.

Для інтерактивного навчання характерне досягнення навчальних результатів шляхом упровадження інноваційних методів і технологій, пошуку відповідей на питання «Як навчити?», «Як створити умови?», а не традиційне «Що вивчати?» [8].

Екологічна освіта є одним із кращих способів, що допомагають учителям розвивати в учнів навички мислення. Це відбувається тому, що учні цікавляться світом навколишньої природи, питаннями екології, які стосуються їхніх друзів, родичів, сусідів та їх самих.

Важливо навчити школярів захоплюватися всім тим, що ви їм запропонуєте. Школярі мають здібності до творчого мислення. Заняття з екології допоможуть їм застосовувати його в багатьох галузях – від драматургії до науки. Творчі здібності є важливими складниками у вирішенні будь-якої екологічної проблеми [7].

Відповідно до Державного стандарту базової і повної середньої освіти одним із завдань вивчення географії як складової освітньої галузі «Природознавство» є формування в учнів ціннісних орієнтацій на збереження природи, гармонійну взаємодію людини і природи, уміння екологічно виважено взаємодіяти з довкіллям. Цим завданням актуалізується увага до поняття екологічних ціннісних орієнтацій, яке впроваджене в науку понад чверть століття тому авторами А. Захлебним, І. Зверевим, І. Суравегиною та іншими дослідниками.

Виховання екологічних ціннісних орієнтацій під час вивчення географії в школі потребує послідовного опанування ціннісного змісту навчального матеріалу на уроках різних типів [4].

Для досягнення поставленої мети – формування екологічної свідомості учнів – більш доцільно в наш час використовувати саме інноваційні методи навчання, цьому сприяє розвиток науково-технічного прогресу, радикальної зміни уявлень про навколишнє середовище, цінності людського життя і розвиток цивілізації у світі й українській державі.

Інноваційне навчання у викладанні географії – це зорієнтована на динамічні зміни в навколишньому світі навчальна та освітня діяльність, яка ґрунтується на розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, пізнавальних інтересів до географії.

Інноваційні підходи в навчальному процесі використовуються вчителями географії на різних етапах уроку. Особливо дієвими вони виступають тоді, коли проводяться фрагменти уроку з екологічним змістом. Такі підходи розвивають активне ставлення учнів до навчальної роботи в класі, сприяють розвитку логічного мислення, бажання пізнати причини природних явищ і процесів, наслідки втручання людини в природу. У результаті використання цих підходів поступово і формується екологічне мислення школярів.

Нові підходи у викладанні географії здійснюються учителями за допомогою проведення нестандартних уроків, використання нестандартних завдань чи запитань, форм роботи. Найчастіше проводяться такі уроки, як урок-експедиція, урок-суд, урок-конференція, урок-телепередача (географічна тематика), урок-семінар, урок – заочна екскурсія, урок-КВК, урок-проект, урок – інформаційне повідомлення і т. ін. [5].

До основних типів інноваційних технологій, які можуть сприяти формуванню екологічної свідомості учнів, належать: проблемні, ігрові, проектні тощо. Існує безліч різновидів проблемних технологій. До основних з них належать:

– *Евристична бесіда* (з елементами диспуту) з екологічної теми передбачає постановку й розв'язання проблемних питань з метою набуття нових екологічних знань і вміннь та формування переконань. Евристичні бесіди екологічного спрямування проводяться на різних етапах формування екологічної культури школярів: під час пояснення нового матеріалу, на етапі узагальнення й систематизації знань і після опрацювання матеріалу.

– *Дискусія* – це організоване обговорення різних проблем, наприклад, екологічних проблем людства, що може надати їм більшої значущості. Ця форма роботи дає можливість поглибити знання учнів з теми, розвивати вміння аргументовано відстоювати свою точку зору; формувати й розвивати культуру обговорення спірних питань, формувати екологічну свідомість учнів. Використовувати дискусії можна на різних етапах уроку, але варто пам'ятати про правила їх проведення.

– *«Займи позицію»* – вид дискусії, що передбачає розгляд протилежних позицій. Його можна використовувати на початку уроку для демонстрації різноманіття поглядів на проблему, що вивчатиметься, або після опанування учнями інформації.

– *Мозковий штурм* передбачає вислуховування ідей без обговорення. Застосовувати цей метод доцільно, на нашу думку, на етапі мотивації пізнавальної діяльності учнів і як підсумок уроку.

Не менш цікавими і дієвими у формуванні екологічної свідомості учнів на уроках географії є різні види ігрових технологій, а саме:

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

– *Екологічний театр*. Під час виконання цієї вправи учні виділяють з усього вивченого матеріалу ті явища й факти, які можуть бути збережені пам'яттю як найбільш життєво важливі й цікаві у плані пізнання. У такий спосіб вони закріплюють отримані вміння й навички. Ця вправа має свій психологічний ефект, оскільки насичена позитивними емоціями.

– *Випуск екологічної листівки – подарунка на згадку*. Застосовуємо на етапі узагальнення й систематизації знань і як підсумок уроку.

– *Дві правди, одна брехня*. Пропонуємо кожному учневі скласти три речення. Два з них мають бути правдивими, а одне – ні. При цьому брехня повинна бути схожа на правду, а правдиві твердження мусять бути дещо дивними. Використовуємо під час перевірки знань, на уроках узагальнення й систематизації матеріалу.

Альтернативою традиційним методам навчання може бути метод проектів. В його основі лежить розвиток пізнавальної діяльності учнів, уміння самостійно використовувати свої знання й орієнтуватися в інформаційному просторі, розвиток критичного мислення. Якщо говорити про метод проектів як педагогічну технологію, то ця технологія включає в себе сукупність дослідницьких, пошукових, проблемних методів.

Уроки-проекти екологічного спрямування органічно вписуються в навчальний процес з географії: викликають асоціації з вивчення природних явищ, географічних фактів; формують практичне і творче мислення, навички добору необхідної інформації екологічного змісту, порівняння фактів, самостійність у прийнятті рішень, логічної побудови доказів, екологічне мислення учнів.

Використовуючи метод проектів у своїй роботі, учитель спрямовує діяльність учнів на самостійне застосування знань для опрацювання нової інформації, здатність передбачати можливі наслідки рішень, що приймаються, встановлення причинно-наслідкових зв'язків. За цим методом можна провести уроки, наприклад, на теми «Глобальні проблеми людства» (10 клас) і «Економіко-географічний поділ України» (9 клас) [6].

У технологічному процесі формування екологічної свідомості важливо чітко окреслити коло екологічних проблем усього людства, своєї країни і своєї місцевості. Так, під час вивчення теми «Поверхневі, підземні й водні ресурси України» у 8-му класі педагогу варто звернути увагу на обмеженість водних ресурсів нашої країни, на екологічний стан берегів річок області, рівень забруднення вод деяких річок України. Про цінність води необхідно говорити й під час вивчення галузей господарства країни, особливо водомістких – чорної металургії, хімічної, легкої та харчової промисловості, електроенергетики.

Значне місце в технології формування екологічної свідомо-

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

стосовно своєї діяльності, беручи на себе відповідальність за її наслідки. Для того щоб виховати таку особистість, необхідно використовувати різні методи, форми, технології навчання й виховання.

Інноваційні технології сприяють становленню по-справжньому ініціативної і водночас тонко організованої особистості, а саме такої молоді потребує сьогодні наше суспільство [2].

Таким чином, сьогодні у сфері географічної освіти впроваджується велика кількість інноваційних технологій різного характеру, спрямованості і значущості. Правильний підбір цих технологій чи методів може сприяти формуванню екологічної свідомості учнів як на уроках географії, так і в позакласній роботі.

Література:

1. Білявський Г. Основи екології. – К., 2008.
2. Климюк І. Б. Інноваційні форми роботи з учнями на уроках географії та в позаурочний час / Ірина Борисівна Климюк // Географія та основи економіки в школі. – 2009. – № 3. – С. 8-9.
3. Колесник Т. До високої екологічної культури на уроках географії / Тетяна Колесник // Краєзнавство. Географія. Туризм. (Шк. світ). – 2011. – № 3. – С. 11-14.
4. Копилець Є. Уроки географії, спрямовані на виховання екологічних ціннісних орієнтацій школярів: спроба класифікації / Євгеній Копилець // Географія та основи економіки в школі. – 2011. – №11/12. – С. 35-38.
5. Корнеєв В.П. Інноваційність – важлива ознака сучасної географічної освіти / В. П. Корнеєв, Л. І. Круглик // Географія (Осн.). – 2009. – №17. – С. 2-4.
6. Корнеєв В. П. Інноваційні підходи до навчання географії / Віктор Петрович Корнеєв // Географіятаоснови економіки в школі. – 2009. – № 7/8. – С. 21-26.
7. Костик Н. Використання інтерактивних методів у процесі навчання учнів географії // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2008. – № 13.
8. Шеремета Т. Підвищуємо якість уроку через впровадження інноваційних технологій / Тетяна Шеремета, Надія Гончарук // Дивослово. – 2012. – № 8. – С. 22-23.

Урсуленко Л.І. *

ЗАХОЧЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО МИСТЕЦТВА СЛОВА

У статті аналізується практика роботи вчителя молодших класів з розв'язання проблеми формування в учнів початкових класів інтересу до читання художньої літератури, до мистецтва слова, виховання естетичних смаків та естетичної поведінки засобами художньої літератури.

В останні десятиліття у зв'язку з появою Інтернету серед школярів спостерігається падіння інтересу до художньої

---

* Урсуленко Л.І.